

Гнатенко М. П.,
*здобувач першого року навчання
третього (освітньо-наукового) рівня юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

СТАНОВИЩЕ УЙГУРІВ У КИТАЇ: ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ ЯК ЗАСІБ «ПЕРЕВИХОВАННЯ»

THE SITUATION OF UYGHURS IN CHINA: CRIMES AGAINST HUMANITY DISGUISED AS “RE-EDUCATION”

Дотримання прав людини являє собою важливе й актуальне питання, оскільки у низці країн сучасного світу, включаючи Китай, демократичні права перебувають під правовою та загалом онтологічною загрозою. Так, популізм, корупція, агресивна зовнішня політика, зокрема з боку сусідніх держав, – це виклики, з якими стикаються демократичні суспільства. З огляду на зазначене слід відмітити проблемність становища уйгурів у Китаї, де вони повністю позбавлені прав. Так, уйгури не можуть зорганізовувати мітинги, заявляти про свої утиски у засобах масової інформації, оскільки комуністична партія КНР контролює усі сфери життя у країні. Окрім того, Китай користується своїм геополітичним впливом, економічними зв'язками з демократичними країнами задля того, щоб зменшити або загалом приховати будь-які згадки про порушення прав людини та злочини, які вчиняє комуністичний режим.

Існування у XXI ст. на території Китаю концентраційних таборів, які з урахуванням сучасних технологій розвинулися до цифрових, що дозволяє владі контролювати людину практично повністю, заперечує розвиток як демократії у світі, так і духовний розвиток людини, зокрема. Під цим кутом зору й окреслено мету даного дослідження, яка полягає у з'ясуванні сутності злочинів китайської влади проти уйгурського народу, що замасковані під «перевиховання».

Важливо робити акцент на порушеннях прав людини у будь-якій країні, незважаючи на її статус, економічні, геополітичні та інші чинники, які можуть впливати на замовчування зазначених порушень. Так, демократичний світ не має замовчувати факти злочинів проти уйгурів, оскільки слід не допустити того, щоб КНР, яка послугується методами злочинів проти людяності у своїй внутрішній та тиску і погроз у зовнішній політиці, ставала ще сильнішою, ніж вона є зараз.

Загалом слід зауважити, що наразі міжнародне співтовариство практично не має ефективних методів для того, щоб змусити КНР як мінімум пом'якшити свою політику щодо уйгурів. У зв'язку з цим важливо поширювати достовірну інформацію стосовно справжнього стану речей у Сіньцзяні з метою боротьби з дезінформацією.

Ключові слова: *уйгури, Китай, демократія, права людини, злочини проти людяності, демократичний світ, табори.*

The issue of human rights observance is important and relevant today, as democratic rights are constantly under threat. Populism, corruption, and aggressive foreign policy, in particular from neighboring states, are challenges faced by democratic societies. At the same time, aggressor countries, as a rule, clearly adhere to an aggressive policy, spreading their negative influence to sovereign states. In view of the above, it is worth noting the problematic situation of the Uyghurs in China, where representatives of this national minority have no rights at all. They cannot organize rallies or report their oppression in the media, as the Chinese Communist Party controls all spheres of life in the country. In addition, China uses its geopolitical influence and economic ties with democratic countries to reduce or even hide any mention of human rights violations and crimes committed by the communist regime. It is impossible to talk about the development of democracy in the world in general and the spiritual development of a person in particular when in the twenty-first century there are concentration camps that have evolved over time and technology to become digital, allowing the authorities to control a person almost completely.

It is important to emphasize human rights violations in any country, regardless of its status, economic, geopolitical and other factors that may influence the silence of these violations. For example, the democratic world should not hush up the facts of crimes against the Uyghurs, as it is necessary to prevent China, which uses the methods of crimes against humanity in its domestic policy and pressure and threats in its foreign policy, from becoming even stronger than it is now. For example, China does not accept the democratic model of the world, which is supported by the United States,

European and other democratic countries. The Communist Party of China seeks to extend its interests and sphere of influence far beyond its own country by implementing appropriate government policies.

In general, it should be noted that the international community currently has virtually no effective methods to force China to at least soften its policy toward the Uighurs. In this regard, it is important to disseminate reliable information about the true state of affairs in Xinjiang in order to combat disinformation.

Key words: *Uyghurs, China, democracy, human rights, crimes against humanity, democratic world, camps.*

Актуальність теми дослідження. Питання дотримання прав людини у сучасному суспільстві наразі є важливим і актуальним, оскільки демократичні права постійно знаходяться під загрозою. Популізм, корупція, агресивна зовнішня політика, зокрема з боку сусідніх держав, – це виклики, з якими стикаються демократичні суспільства. При цьому країни-агресори, як правило, чітко дотримуються загарбницької політики, поширюючи свій негативний вплив на суверенні держави. З огляду на зазначене слід відмітити проблемність становища уйгурів у Китаї, де прав у представників даної національної меншини немає загалом. Вони не можуть зорганізовувати мітинги, заявляти про свої утиски у засобах масової інформації, оскільки комуністична партія КНР контролює усі сфери життя у країні. Окрім того, Китай користується своїм геополітичним впливом, економічними зв'язками з демократичними країнами задля того, щоб зменшити або загалом приховати будь-які згадки про порушення прав людини та злочини, які вчиняє комуністичний режим.

Не можна говорити про розвиток демократії у світі загалом і духовний розвиток людини, зокрема, коли у ХХІ ст. мають місце концентраційні табори, зокрема у Китаї, що є однією з економічно розвинених країн у світі.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Серед сучасних публікацій, що безпосередньо стосуються досліджуваної проблематики, слід виокремити праці таких іноземних дослідників, як Есопому Е. (у праці висвітлюється роль Сі Цзіньпіна у новій китайській державі) [2]; Howard W. French (з огляду на ретроспекцію досліджуються прагнення сучасного Китаю до глобальної влади) [3]; Khan S. W. (розглядаються стратегічні напрями розвитку Китаю від Мао Цзедуна до Сі Цзіньпіна) [4]; Pomfret J. (проводиться компаративний аналіз політико-правових засновків США та КНР) [6].

Однак попри ґрунтовні закордонні наукові праці в Україні означена проблематика не

є дослідженою достатньою мірою, хоча її витоки та процеси розгортання є актуальними як для демократичного світу загалом, такі і, зокрема, для України, яка наразі, потерпаючи від загарбницької політики РФ, чинить потужний збройний опір. З огляду на зазначене й окреслено **мету даного дослідження**, яка полягає у з'ясуванні сутності злочинів китайської влади проти уйгурського народу, що замасковані під «перевиховання». Досягнення означеної мети передбачає постановку й вирішення таких завдань:

1) розглянути дискримінаційне становище уйгурів у КНР з урахуванням історичних і сучасних подій;

2) на основі аналізу міжнародних звітів класифікувати злочини проти людяності, що запроваджуються китайською владою проти уйгурів;

3) висвітлити політико-правову позицію КНР щодо демократичної моделі, підтримуваної демократичними країнами світу;

4) означити 3 напрямки політики КНР

5) сформулювати висновки й окреслити перспективи подальшого дослідження.

Базою при написанні даної статті послужили такі офіційні документи, як Звіт організації Amnesty International і Звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини.

Виклад основного матеріалу. Злочини проти людяності як протиправне явище можуть бути поширені не лише під час війн, а й являти собою цілеспрямовану політику влади проти певного народу. Яскравим прикладом у другому випадку слугують репресії, яких у КНР зазнають уйгури – народ, що проживає у Сінцзян-Уйгурському автономному районі, що є найбільшою адміністративною одиницею КНР за розміром (площа – 1,66 млн км², кількість уйгурського населення – приблизно 10 мільйонів осіб). Слід зазначити, що після перемоги у громадянській війні у КНР китайська влада почала впроваджувати політику асиміляції, переселяючи китайців у Сінцзян

(у 1949 р. китайці становили 7 % населення району, у 1978 р. – 42 %) [8].

Китайська влада вбачає в уйгурах загрозу, оскільки вважає прагнення цього народу до незалежності небезпечним для Китаю. Незважаючи на те, що цей регіон має автономію, насправді ж ніяких фактичних прав у цього народу немає. Враховуючи той факт, що влада КНР систематично дотримується політики «єдиного Китаю», обґрунтовує свої беззаперечні права на цей район історичними подіями, а також з огляду на те, що Комуністична Партія Китаю намагається контролювати усі сфери життя своїх громадян не тільки в Сінцзяні, а й по всій території Китаю, навряд чи можна сподіватися на зменшення тиску на уйгурів.

Окрім того, через те, що більшість уйгурів є мусульманами, китайська влада безпосередньо вирішала боротися також і з будь-яким релігійним виявом уйгурів у Сінцзяні. Використовуючи теракти 11 вересня 2001 р. у США, КНР посилила боротьбу з уйгурами, аргументуючи це загрозою тероризму.

Активізація боротьби з уйгурами розпочалася, коли головою КНР став Сі Цзіньпін. Зокрема, за даними міжнародних дослідників та урядовців США, з квітня 2017 р. було затримано на невизначений термін від восьми сот тисяч до двох мільйонів уйгурів та інших мусульман, включно з етнічними казахами та узбеками. Варто зазначити, що саме у 2017 р. почалося будівництво нових таборів, а також розширення уже існуючих. Так, журналісти з'ясували, що 39 таборів було збільшено утримання з квітня 2017 р. по серпень 2018 р. Загальна площа споруд – майже 140 футбольних полів. За даними 2020 р., на території Сінцзяну знаходився 201 табір перевиховання, 179 слідчих ізоляторів і в'язниць.

Слід зауважити, що уйгури не мають права на справедливий суд, не можуть розраховувати і на допомогу адвоката, оскільки судова гілка влади виступає виконавцем державної політики Комуністичної партії. Окрім того, що уйгури не можуть отримати право на захист, часто причиною для затримання виступають такі, неприйнятні у межах закону і права будь-якої цивілізованої країни причини:

- 1) відвідування богослужінь у мечетях;
- 2) наявність більше трьох дітей;

3) відвідування релігійних весіль;

4) носіння бороди або хіджабу.

У таборах із затриманими проводять заняття, які виключно спрямовано на вивчення китайської мови, історії та права. Окрім того, важливою задачею влади КНР є ідеологічна зміна свідомості уйгурів, яким намагаються нав'язати ідеї, що їхня релігія (іслам) є зло, а усьому, що вони мають, їм треба завдячувати Комуністичній партії Китаю та Сі Цзіньпіну.

Так, колишній ув'язнений таборів Єрулан, якого затримали за завантаження та користування WhatsApp і купівлю нелегальної SIM-карти, у коментарі організації Amnesty International, на нашу думку, слушно зазначив: «Я думаю, що мета [занять] полягала в тому, щоб знищити нашу релігію та асимілювати нас... Вони сказали, що ми не можемо говорити «ас-саламу алейкум» і що, якщо нас запитують, якої ми національності, ми повинні сказати «китайці»... Вони сказали, що ти не можеш піти на п'ятничну молитву... І що не Аллах дав тобі все, а Сі Цзіньпін. Ви не повинні дякувати Аллаху; ви повинні подякувати Сі Цзіньпіну за все» [1, с. 9] (переклад наш – М. Г.).

Окрім того, ув'язнених уйгурів змушували зізнаватися у тих злочинах, яких вони не скоювали, писати листи, у яких вони визнавали свої «помилки», дякували китайській владі за надані «уроки» та подальшу «трансформацію» своїх думок, а також обіцяли відмовитися від старого способу життя.

Колишні ув'язнені, яких було опитано представниками організації Amnesty International, зазначали, що піддавалися катуванням. Зокрема, у Звіті за результатами проведеного опитування відмічено, що жорстоке поводження з ув'язненими можна класифікувати у такий спосіб:

1) фізичні та нефізичні тортури, яких зазнавали усі засуджені, які перебували у таборі;

2) катування під час допитів або покарання окремих затриманих за їхню неналежну поведінку (зокрема, використовувалися такі тортури: побиття, використання електричного струму, позбавлення сну, підвішування до стіни, екстремально низькі температури тощо).

Окрім того, у Звіті зазначено, що психологічну шкоду також можна класифікувати як катування. Психологічні катування включають у себе:

- 1) ізоляцію;
- 2) погрози;
- 3) приниження;
- 4) залякування;
- 5) позбавлення сну;
- 6) позбавлення спілкування;
- 7) постійний вплив світла;
- 8) обмежений графік відвідувань;
- 9) спостереження за тим, як катують інших тощо.

Зі свого боку, у Звіті Управління Верховного комісара ООН з прав людини відмічено злочинні факти примусової стерилізації жінок з метою обмеження народжуваності серед уйгурів та запобігання «екстремізму», який виявляється у недотриманні норми про дозволу кількість дітей: «Кілька жінок, опитаних УВКПЛ, розповіли про примусове регулювання народжуваності, зокрема примусове встановлення ВМС і можливу примусову стерилізацію щодо уйгурських та етнічних казахських жінок. Деякі жінки говорили про ризик суворих покарань, включаючи «інтернування» або «ув'язнення» за порушення політики планування сім'ї. Серед них УВКПЛ опитало деяких жінок, які розповіли, що їх змушували робити аборти або встановлювати внутрішньоматкові спіралі після того, як вони досягли дозволеної кількості дітей згідно з політикою планування сім'ї. Ці свідчення з перших рук, хоча й обмежені за кількістю, вважаються достовірними» [5, с. 37] (переклад наш – М. Г.).

За даними 2018 р., які містяться у Звіті, середній показник стерилізації на 100 000 жителів у Китаї загалом становив трохи більше 32, у той же час у Сінцзян-Уйгурському автономному районі цей показник дорівнював 243.

Окрім того, важливо зауважити, що уйгури постійно зазнають дискримінації, наприклад: на усіх уйгурів у Китаї намагаються накласти тавро терориста та екстреміста.

Зокрема, Ін, китаєць, який відвідав Сінцзян, розповів Amnesty International про факти дискримінації, свідком яких він став під час подорожі: «Камери спостереження буквально скрізь... Дискримінація настільки кричуща. Коли я сідав у поїзд, вони нічого не перевіряли, але в уйгурів, які сиділи навпроти мене, перевіряли квитки і телефони... Коли я був на вокзалі, було дві черги [для перевірки безпеки], одна

для уйгурів і одна для ханьців без розпізнавання облич, просто через металодетектор. Черга для уйгурів була дуже довгою... Під тунелем у [великому місті] я просто пройшов повз, але уйгури повинні були проходити повну перевірку з металодетекторами, включаючи старих чоловіків. Перевіряли по обидва боки тунелю. Я віз багаж, і ніхто навіть не перевіряв мою сумку. Я пройшов через двері [служби безпеки], але ніхто не перевіряв мене паличкою... Оскільки я хань, мене не перевіряли... Я говорив з [урядовцем], який сказав: «До уйгурів треба ставитися по-іншому, тому що серед ханьців немає терористів»» [1, с. 46] (переклад наш – М. Г.).

У контексті даної статті важливо зауважити, що загалом у Звіті Amnesty International зазначається, що китайська влада скоює такі злочини проти людяності, як:

- 1) катування;
- 2) ув'язнення або інше істотне позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права;
- 3) переслідування [1].

З огляду на ідеологію Комуністичною партії Китаю і постать Сі Цзіньпіна, навряд чи можна сподіватися, що злочини проти людяності щодо уйгурів припиняться або репресії зменшаться. Заклики від міжнародних організацій та урядів припинити переслідування не спрацьовують, оскільки:

1) влада КНР повністю відкидає звинувачення у свій бік стосовно скоєння злочини проти людяності щодо уйгурського населення; при цьому очевидно, що представники китайської влади ніколи не визнають цього, прирівнюючи будь-які факти, надані у звітах, до «наклепів» і «вигадок» США та європейських країн, які, згідно з їхньою позицією, у такий спосіб намагаються «послабити» Китай;

2) Комуністична партія Китаю, яка контролює усі сфери життєдіяльності в КНР, не відчуває себе слабкою всередині країни, адже у комуністів немає опозиційних політичних партій, а у Сі Цзіньпіна – конкурентів на виборах; інакше кажучи, немає жодних передумов, щоб керівна партія добровільно йшла на поступки. У той час, як комуністична партія має сильні позиції всередині країни, КНР вирізняється доволі високим впливом на

зовнішньополітичній арені. Комуністична партія активно використовує, у тому числі, економічні важелі та співпрацю, щоб замовчувати свої злочини. Зокрема, на цьому акцентує увагу Г. Макмастер у своїй книзі «Поля битв: Боротьба за захист вільного світу»: «...навіть поодинокі розриви в ланцюжках постачання, які контролюють агресори, підривають суверенітет і ускладнюють реагування на агресію. Прикладом є не тільки залежність Європи від російських нафти та газу, а й залежність Індії від російської зброї. Сі Цзіньпін зробив із цього уроку висновки. Він розбудовує економіку «подвійної циркуляції», яка, з одного боку, мало залежить від закордонних ринків, фінансів і технологій, а з іншого – посилює залежність інших держав від китайських товарів, базових складників і матеріалів. Наприклад, Китай намагається домінувати в ланцюжках постачання, критично важливих для переходу до чистих джерел енергії» [9, с. 12].

Варто зауважити, що становище уйгурів у КНР не має бути виключно питанням уйгурів і китайців. Так, КНР на міжнародній арені намагається демонструвати себе країною, яка очолює прагнення побудувати багатополарний світ. Зокрема, міністр закордонних справ Китаю Ван Ї зазначав: «Китай і Африка спільно захищають справжню багатосторонність, виступають проти гегемонізму та протекціонізму, твердо підтримують міжнародну систему, ядром якої є Організація Об'єднаних Націй та міжнародний порядок, заснований на міжнародному праві. Вони також твердо відстоюють спільні законні права та інтереси Глобального Півдня і сприяють світовому миру й розвитку» [7]. Інакше кажучи, це означає, що КНР не сприймає демократичну модель світу, яку підтримують США, європейські та інші демократичні країни. Комуністична партія Китаю прагне поширити свої інтереси та сфери впливу далеко за межі власної країни, впроваджуючи відповідну урядову політику, позбавлену людяності.

У свою чергу, Г. Макмастер у своїй книзі виокремлює 3 напрямки політики КНР, на яких Комуністична партія Китаю безпосередньо зосереджує увагу: «Лідери країни прагнуть створити сучасну версію системи залежностей, яку імператори колись використовували для встановлення влади над васальними державами. За тих порядків сусідні володіння могли торгувати та насолоджуватися миром з Китайською імперією в обмін на свою покірність. Якщо Комуністичній партії вдасться створити певну версію системи залежностей у XXI столітті, світ стане менш вільним, менш безпечним і матиме гірший добробут. Китай має намір створити цю систему шляхом надзвичайних зусиль у межах трьох взаємопов'язаних напрямів політики: «Зроблено в Китаї – 2025», «Один пояс – один шлях» і «Військово-цивільна інтеграція»» [9, с. 105].

Висновки. Отже, слід зауважити, що наразі міжнародне співтовариство практично не має ефективних методів для того, щоб змусити КНР, як мінімум, пом'якшити свою політику щодо уйгурів.

На наше глибоке переконання, демократичний світ не має замовчувати факти злочинів проти уйгурів, оскільки слід не допустити того, щоб КНР, яка послуговується методами злочинів проти людяності у своїй внутрішній політиці з метою «перевиховання» цілого народу та тиску і погроз у зовнішній політиці, ставала ще сильнішою у своїй сваволі та безкарності, ніж вона є зараз. У зв'язку з цим важливо поширювати достовірну інформацію стосовно справжнього стану речей у Сіньцзяні з метою боротьби з дезінформацією.

У перспективі дане дослідження послужить підґрунтям для реконструкції сутності злочинів проти уйгурського народу у Китаї, що сприятиме:

- 1) поширенню достовірної інформації;
- 2) розбудові політико-правових стратегій, спрямованих на мінімізацію (в ідеалі подолання) зазначених злочинів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Like We Were Enemies in a War»: China's Mass Internment, Torture, and Persecution of Muslims in Xinjiang. URL: https://www.amnesty.org.uk/files/2021-06/Report_China%27s%20mass%20internment%2C%20torture%2C%20and%20persecution%20of%20Muslims%20in%20Xinjiang.pdf?VersionId=EDY9yp1KX5Jpgahms69X0pk0MqqJ1P7a (дата звернення: 14.01.2025).
2. Economy E. The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State, Oxford University Press. 2019. 368 p.
3. Howard W. French. Everything Under the Heavens: How the Past Helps Shape China's Push for Global Power, Knopf Doubleday Publishing Group. 2017. 352 p.
4. Khan S. W. Haunted by Chaos: China's Grand Strategy from Mao Zedong to Xi Jinping, Harvard University Press. 2018. 336 p.
5. OHCHR Assessment of human rights concerns in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, People's Republic of China. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/2022-08-31/22-08-31-final-assesment.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).
6. Pomfret J. The Beautiful Country and the Middle Kingdom: America and China, 1776 to the Present, Henry Holt and Co. 2016. 704 p.
7. Ван І закликав країни Африки разом із Китаєм будувати багатополлярний світ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3901343-van-i-zaklikav-kraini-afriki-razom-iz-kitaem-buduvati-bagatopolarnij-svit.html> (дата звернення: 14.01.2025).
8. Велике китайське гето: як Сі Цзіньпін вирішує «уйгурське питання»? URL: https://adastra.org.ua/blog/velike-kitajske-geto-yak-si-czinpin-virishuye-ujgurske-pitannya_1 (дата звернення: 23.01.2025).
9. Макмастер Г. Поля битв. Боротьба за захист вільного світу / пер. з англ. Надія Коваль. Київ: Наш Формат, 2023. 424 с.